

Een Italiaans tweeluik in de Luikse collecties

Gaddi-tweeluik

Toegeschreven aan Taddeo Gaddi (1333–1396) – Florentijnse school van het Trecento, circa 1350

De kroning van de Maagd en Het Kalvarieberg

Eitempra en verguld op populierenhouten paneel

Afdeling Religieuze Kunst en Maaslandse Kunst

Inv. A1/1913

Dit kleine Italiaanse tweeluik behoort tot de eerste werken die zijn opgenomen in de collecties van het voormalige Museum voor Religieuze Kunst en Maaslandse Kunst, waarvan de Afdeling Religieuze Kunst en Maaslandse Kunst gedeeltelijk de erfgenaam is. Het wordt daar sinds 1911 bewaard, na de nalatenschap van abt Scheen, die op zijn beurt de collectie had geërfd van zijn vriend Jules Helbig, een van de oprichters van het Diocesaan Museum.

Dit tweeluik, dat bedoeld was als voorwerp voor persoonlijke devotie, kon worden dichtgeklapt en gemakkelijk worden meegenomen, met name op reizen. Door zijn techniek, stijl en uitsluitend religieuze iconografie past het in de traditie van de Italiaanse schilderkunst van het Trecento, de 14e eeuw in Italië. De stijl vertoont overeenkomsten met die van de Florentijnse schilder Taddeo Gaddi, een van de meest getalenteerde leerlingen van Giotto. Het werk wordt echter toegeschreven aan de kring rond deze meester in plaats van aan Gaddi zelf.

Het schilderij blijft sterk beïnvloed door de traditie van de Byzantijnse iconen. De gezichten, met zeer gestileerde trekken, zijn uitdrukkelingsloos en steken af tegen een uniforme gouden achtergrond. Dit gouden licht, net als de aureolen rond de hoofden van de personages en de engelen, draagt bij aan het creëren van een heilige en tijdloze sfeer.

Op het linkerluik wordt de Maagd door Christus gekroond onder een opengewerkt gotisch baldakijn. Maria wordt zittend afgebeeld, een veelvoorkomende houding in afbeeldingen van de Kroning van de Maagd uit de 13e en 14e eeuw.

Rondom het hemelse paar zijn verschillende heiligen afgebeeld: de heilige Petrus, linksboven, en de heilige Paulus, rechtsboven. Op de onderste rij zijn twee bisschoppen met een aureool te zien, gevolgd door de heilige Catharina van Siena en de heilige Catharina van Alexandrië, herkenbaar aan het wiel dat haar martelaarschap symboliseert.

Zes musikerende engelen vullen het onderste deel van de voorstelling. Ze bespelen verschillende instrumenten – fluit, orgel, luit, trompet en doedelzak – en geven de voorstelling een bijzonder plechtige en feestelijke sfeer.

Het rechterluik toont de kruisiging van Christus. De scène toont een grote menigte rond Golgotha, volgens een stijl die zich in de kunst van de late middeleeuwen ontwikkelde. Links van het kruis ondersteunen de heilige vrouwen, Maria Kleofas en Maria Salome, de huilende Maagd.

Rechts staan de heilige Johannes, Jozef van Arimathea en verschillende toeschouwers.

De heilige Johannes is de enige apostel die aan de voet van het kruis aanwezig is. De christelijke traditie verklaart de afwezigheid van de andere discipelen door hun vlucht na de arrestatie van Christus: sommigen hebben Hem verraden of verloochend, anderen hebben hun meester simpelweg in de steek gelaten.

Op de achtergrond nemen gewapende ruiters deel aan de scène. Christus, met gesloten ogen, is vastgenageld aan een kruis met daarboven een titulus met het opschrift „ID JC”. Kleine engeltjes vliegen in de lucht om hem heen. Zijn voeten, over elkaar gekruist, rusten op een suppedaneum, een klein plankje dat aan het kruis is bevestigd.

Vanaf de 13e eeuw raakt de afbeelding van de aan drie spijkers gekruisigde Christus in het Westen algemeen ingeburgerd: de twee voeten worden dan op elkaar gelegd en met één enkele spijker vastgezet. De Christus met gesloten ogen wordt eveneens een kenmerkend motief in de Italiaanse schilderkunst van deze periode, terwijl deze voorstelling al eerder in de noordelijke scholen opdook.

Het tweeluik is geschilderd op een drager van populierenhout, een houtsoort die in de middeleeuwen zeer vaak door Italiaanse schilders werd gebruikt. Eerst werd een linnen doek op het hout aangebracht, vervolgens bedekt met een gesso-laag. Deze witte, gladde laag vormde de ondergrond voor de verf en de vergulding.

De achtergrond en de randen van de panelen zijn met bladgoud verguld op een rode boluslaag. Deze dunne grondlaag op basis van oranje aarde vergemakkelijkt het polijsten van het goud en geeft het een warme tint. De aureolen zijn fijn ingekerfd om een streepmotief te creëren. Andere gouden versieringen sieren de kleding en enkele voorwerpen.

Het schilderij is uitgevoerd in tempera, volgens een techniek die wordt gekenmerkt door het aanbrengen van kleine gekleurde arceringen. In de huidtinten is het gebruik te zien van een donkere onderlaag, ‘verdaccio’ genaamd, die kenmerkend is voor de Italiaanse techniek uit die tijd. De bovenste lagen roze en wit zijn in de loop der tijd transparanter geworden, maar zijn ook aangetast door agressieve reiniging. Tegenwoordig zien de huidtinten er groener uit dan ze zouden moeten zijn.

Audrey Jeghers

Conservator - Restaurateur / Musea van de stad Luik

Locatie van de tentoonstelling

De objecten zijn te zien in de vitrine van het object van de maand. Entreehal van het Grand Curtius-museum in Luik.

Copyright van de foto's: Stad Luik - Grand Curtius